

MARLIES
ALLEWIJN

Lieverd

Een waargebeurd verhaal zonder heldin

PEPPER
BOOKS

Eerder verschenen bij Pepper Books van dezelfde auteur

Ze was 16

De meid

Barsten

Een eerdere uitgave van dit boek is in 2019 verschenen als het geschenk voor de Week van het Zeeuwse Boek.

Nur 402/W102001

Bisac BIO000000 / BIO006000

© Pepper Books

© MMXIX Tekst: Marlies Allewijn

Opmaak binnenwerk: Studio L.E.O.

Vormgever omslag: Mariska Cock

© Auteursfoto: Romy van Leeuwen

© Foto's p. 8, 45, 52, 78, 107, 112: Marlies Allewijn;

p. 16, 23: Gemeentearchief Reimerswaal;

p. 28, 37, 64: Nostalgyese, met dank aan Arnold Meijer;

p. 83: Stadsarchief Amsterdam.

De uitgeverij heeft getracht om alle rechthebbende fotografen te achterhalen. Aan hen die desondanks menen aanspraak te kunnen maken op enig recht, wordt verzocht contact op te nemen met uitgeverij Pepper Books.

Alle rechten voorbehouden, inclusief het recht van reproductie in zijn geheel of in gedeelten, in welke vorm dan ook.

pepperbooks.nl

Voor mama en Pietie

Inhoud

Over dit verhaal	9
1909 1977	13
1921 1990	19
1926 1994	25
1932 1987	33
1934 1996	41
1936 2006	47
1943 2014	55
1953 2009	73
1965 2001	79
1968 2000	89
1973 1995	99
1986-1996	109
1997 2020	113
1998	123
<i>Lieverd of M'n liêven?</i>	127

Over dit verhaal

Verhalen hebben helden nodig. Mensen die boven zichzelf uitstijgen en bijzondere dingen doen. Dappere dingen, onverschrokken dingen, belangrijke dingen. In mijn eerdere romans was het – wat mij betreft – heel duidelijk. Een jong meisje dat tijdens de Tweede Wereldoorlog kiest voor het verzet is dapper. En een negentiende-eeuwse dienstbode die met een revolver op haar ex-geliefde afgaat is onverschrokken. En opkomen voor vrouwenrechten is belangrijk!

In het verhaal dat je hier gaat lezen is er geen heldin. Dit verhaal gaat over een gewone Zeeuwse vrouw die bijna de hele twintigste eeuw leefde. Ze stond niet op de barricades, deed geen uitvindingen en stierf geen bijzondere dood. Ze voedde vier kinderen op, werd weduwe toen ze drieënzestig was en werkte hard. Niet om een luxe leven te kunnen leiden, maar om te zorgen dat er eten was; eerst voor haar ouders en broertjes en zusjes en later voor haar man en kinderen.

Ze was mijn opoe.

Waarom een verhaal zonder heldin?

Regelmatig fiets ik door de Moer, een natuurgebied in Zeeland. Soms om na te denken. Soms gewoon voor de conditie. Soms omdat ik gelukkig ben en soms omdat ik verdrietig ben. Maar in dat

ouderwetse landschap stel ik me altijd mijn opoe voor, als jong meisje dat ging dienen. Ik zie haar voor me, lopend op haar houten klompen in een berm waarin de dauw nog hangt. Ik hoor haar gejaagde ademhaling, bang dat ze te laat zal komen.

Zou ze de wereld nog herkennen? Wat zou ze van mijn leven vinden? vraag ik me af.

‘Vertel je over vroeger?’ was mijn meest gestelde vraag aan opoe. Ik heb ontelbare anekdotes gehoord. Die waren altijd luchtig en vol met grapjes. Ze gingen nooit over de armoede die er was. Ze gingen wel over de oorlog, maar dan alleen de ‘leuke’ dingen. Het bleef oppervlakkig.

Dat was als kind voldoende, maar nu niet meer.

Met hulp van mijn tantes en mijn moeder ging ik voor dit verhaal opnieuw terug in de tijd.

Ik hoorde nieuwe verhalen – ook over mijn opa, die ik nooit gekend heb – en realiseerde me dat mijn opoe én nogal veel heeft weggelaten én dat ik haar eigenlijk helemaal niet zo goed kende. Niet écht.

Ik weet niet wat haar angsten, dromen en ambities waren. Had ze die überhaupt? Of had ze daar helemaal geen tijd voor?

Bij alle anekdotes en grote gebeurtenissen in haar leven die ik hoorde, vroeg ik me nu af: waar dacht ze aan en hoe voelde ze zich? En hoe verhoudt haar leven zich tot het mijne?

Omdat ik haar niet naar haar gevoelens en gedachten kon vragen, heb ik er mijn eigen invulling aan gegeven. Dit verhaal is gebaseerd op haar leven. Het bevat dus feiten, maar ik heb mezelf ook

artistieke vrijheden gegund. Niet alles is echt gebeurd. Wat? Dat is niet belangrijk, denk ik. Want ik heb dit verhaal vooral geschreven om een tijdsbeeld te schetsen. Hoe zag het leven van een arbeidervrouw in de twintigste eeuw eruit? En hoe anders is het leven van de volgende generatie?

Ik heb er zelf veel van geleerd en ben weer extra dankbaar voor de weg die vrouwen zoals mijn opoe hebben geplaveid voor vrouwen zoals ik.

Tegelijkertijd is dit verhaal een eerbetoon.

Opoe was achtenzestig toen ik werd geboren.

Ik was twintig toen zij overleed.

Oop was geen heldin. Maar in haar gewone leven was ze soms dapper, soms onverschrokken en voor mij was ze heel belangrijk!

1909 | 1977

Zondagskind

Zondag 16 oktober 1977.

Jonge ouders krijgen hun eerste kind.

Een meisje.

Uit het ziekenhuis brengen zij haar thuis naar een jaren zeventig doorzonwoning in een nieuwbouwwijk.

Het huis is gekocht. Naar het schijnt vindt de vader dat niet passen bij zijn status van 'gewone werkman', maar de moeder, altijd al goed met cijfertjes geweest, ziet haar kans en overtuigt hem dat kopen echt de betere keuze is.

De eerste week na haar geboorte schijnt de zon iedere dag en is het warm voor de tijd van het jaar. Rustig en tevreden ligt ze in haar wiegje. Later, op school, maakt ze vriendjes en vriendinnetjes. Het leren gaat haar makkelijk af. Ze houdt van lezen, toneelspelen en dansen.

Het gaat me voor de wind.

Ik ben een echt zondagskind.

En klein streepje licht kruipt via de luiken steeds verder de kamer binnen. Het likt de stoelpoten en baant zich resoluut een weg over de tafel naar de bedstede waarin Trui ligt. Ze is moe, maar tevreden. Het schijnsel bereikt nu het bundeltje in Truis armen. Er is een meisje in verpakt. Ze trekt haar neusje op en knijpt de oogjes verschrikt dicht. Trui glimlacht en drukt een kus op haar ronde hoofdje.

Beng. Het kleine straaltje licht dat net nog bescheiden naar binnen gluurde, golft nu gulzig en fel over hen heen. Onbewust drukt Trui haar dochter met één arm iets steviger tegen haar borst. De andere slaat ze voor haar ogen.

‘Trui!’ De geagiteerde stem van Jan dringt haar wereld binnen. Haar man heeft de luiken opgeslagen en drukt zijn neus tegen een van de kleine ruiten.

Trui laat haar ingehouden adem los. Opgelucht wenkt ze. Moeder heeft hem gevonden.

Toen het aan de gang ging, had ze Jan het huis uitgestuurd. ‘Haal moeder!’ beval ze tussen twee weeën door. Hij was meteen vertrokken.

Tien minuten later stapte haar moeder binnen, maar Jan was niet mee teruggekomen. ‘Dit zijn geen mannezaken,’ had haar moeder droog opgemerkt toen Trui bezorgd naar hem had gevraagd.

Trui twijfelde eraan of dat de enige reden was dat moeder haar schoonzoon er niet bij wilde hebben. Woest was ze geweest toen bleek dat Trui moest gaan trouwen. ‘Het is al zichtbaar,’ had ze Trui, wijzend naar haar opbollende buik, verweten toen die haar eindelijk verteld had dat ze zwanger was van Jan van Kruiningen. De trouwerij

was nog geen vijf maanden geleden, op een donderdag, tussen de bedrijven door.

In de afgelopen uren had moeder gesjouwd met warm water en doeken. Ze had haar streng toegesproken toen Trui uitriep dat ze het echt niet kon en haar hoofd gedept met koud water toen het leek te ontploffen. Ze had het kindje met haar eigen handen gehaald. Daarbij had ze Trui aangekeken met een blik die zowel trots als bezorgdheid uitdrukte. En toen ze het kindje heel voorzichtig op Truis buik had gelegd, zei ze zonder woorden: ‘Zo, nu weet je wat het is.’

Op dat moment was er niemand anders in de wereld geweest dan Trui, haar moeder en haar pasgeboren dochter.

Pas toen Trui schoon en aangekleed was, had ze weer aan haar echtgenoot gedacht.

‘Jan,’ mompelde ze schuld bewust. Meer had moeder niet nodig gehad. Ze verliet het huis om hem te zoeken en liet Trui alleen achter.

*Schuttershof, Yerseke. Op zondag 21 november 1909
wordt hier Janna van Kruiningen geboren.*

Nu staat Jan voor het raam. Hij kijkt ongerust.

Trui glimlacht geruststellend en wenkt nog eens.

Heel langzaam loopt de kersverse vader naar de deur en opent hem nog langzamer.

Een koude stroom lucht doet Trui rillen. Ze trekt de deken iets verder over het hoofd van hun dochter. ‘Gauw,’ gebiedt ze. ‘Doe die deur dicht.’

Jan doet wat ze zegt, maar blijft met zijn rug tegen de deur geplakt staan.

Trui tilt het bundeltje op. ‘Wil je haar niet zien?’

Jan, normaal niet zo snel om woorden verlegen, lijkt nu zijn tong verloren te hebben. Hij knikt. Aarzelend komt hij haar kant op.

Trui verwijdert de deken. Het meisje doet haar oogjes open en knippert.

‘Janna. Naar je moeder.’ Trui legt hun dochter in haar vaders armen.

1921 | 1990

Vriendenboekje

Lievelingskleur: *paars*.

Lievelingseten: *spaghetti*.

Het meest hou ik van: *papa, mama en mijn broertje*.

Lievelingsvak: *taal*.

Wat ik later wil worden: *advocaat in een mantelpakje*.

Advocaat in een mantelpakje; donkerblauw. Jasje, rechte rok tot op de knie. Parels rond de nek en aan de voeten pumps. Met een zwartleren koffertje in de hand loop ik tussen hoge gebouwen. Altijd een beetje gehaast, want een advocaat heeft het druk.

Als ik volwassen ben, ga ik wonen in de grote stad, naar de universiteit en daarna mijn eigen geld verdienen.

Het is geen droom, maar een gegeven.

Na 1990 wordt het een taak.

We tuigen de kerstboom op. Mijn vinger doet pijn. Ik piep erover. 'Aanstelleritis,' zegt mijn moeder.

'Ga met dat arme kind naar de dokter,' zegt mijn opoe, die zoals zo vaak bij ons op de bank zit.

Onder druk van de priemende ogen van haar moeder gaat mijn moeder om acht uur 's avonds overstag.

We bellen de dokter. Hij zit thuis op de bank en drinkt net zijn kopje koffie.

'Schrijverskramp,' stelt hij vast. Mijn moeder snuift.

Ik verschrompel. Aanstelleritis.

'Ik zal jullie allemaal wel bewijzen dat er echt iets met me aan de hand is,' mompel ik 's avonds in bed voor me uit.

Een paar maanden later komt de diagnose: polyarticulaire juveniele idiopathische artritis.

Oftewel: jeugdreuma.

In mijn garderobe vind je geen mantelpakje, geen parels en geen pumps.

Ik bezit ook geen zwartleren koffer.

En een rechtszaal heb ik nooit van binnen gezien.

Het liep anders dan verwacht.

Gelukkig maar.

Met haar bovenarmen probeert ze de tranen weg te vegen, maar die verrekte dingen blijven maar stromen. ‘Eén keer dertien is dertien, twee keer dertien is zesentwintig, drie keer dertien is...’ mompelt Janna zachtjes voor zich uit, terwijl ze voor moeder de uien snijdt.

‘Kind, hou er toch mee op.’ Het geluid van het mesje dat over de aardappels schraapt stopt.

Janna kijkt over haar schouder naar haar moeder die gefrustreerd lijkt.

‘De meester zegt dat je alles kunt uitrekenen als je tot tien kunt tellen. Dus leer ik mezelf de tafels boven de tien,’ legt Janna uit. ‘Ik wil die van dertien na de kerst uit mijn hoofd kennen. Dat mag toch wel?’

Moeder laat een aardappel in het water plonsen en veegt haar handen droog aan haar schort. Ze zucht. ‘Leg die uien weg en kom zitten.’ Ze wijst op de stoel naast haar.

Langzaam laat Janna de ui los. Ze kijkt haar moeder argwanend aan. Als zij stopt met werken, dan moet er iets aan de hand zijn. Ze veegt ook haar handen af en gaat naast moeder zitten.

‘Over school.’ Moeder vouwt haar handen samen en gooit haar hoofd in de nek. Ze snuift. Schuift heen en weer op haar stoel. Snuift nog een keer.

Janna voelt een kriebel in haar buik. Het is een vervelende kriebel. Die krijgt ze ook als ze haar ouders beneden hoort praten over het gebrek aan eten voor de volgende dag. Haar moeder klinkt dan zoals ze er nu uitziet: wanhopig.

Met één hand pakt ze zachtjes Janna’s kin tussen duim en wijsvinger. ‘Je bent zaterdag voor het laatst naar school geweest. Je gaat niet meer terug. Je vader en ik hebben je nodig.’

In de Kerkhoekstraat groeit Janna op en woont ze ook na haar huwelijk met Jan van Velzen.

Ze spreekt de woorden zo snel uit dat Janna ze in haar hoofd een voor een nog eens moet afspelen om ze echt te begrijpen. ‘Je gaat niet meer terug,’ herhaalt ze zachtjes. Verschrikt kijkt ze haar moeder aan.

Die pakt haar polsen en knijpt er in. Ze kijkt smekend.

Janna ademt met korte teugjes in. De lucht trilt in haar keel.

‘Je wist dat dit ging gebeuren. En nu met nummer zeven op komst...’ Moeder wrijft over haar dikke buik. ‘Ik heb je nodig, Janna. Je bent mijn oudste dochter.’

‘Maar de tafel van dertien dan?’ Janna slaat haar ogen op naar haar moeder, maar meteen daarna kijkt ze weer weg. Trilt moeders lip?

‘Ik ben zo blij dat jij die tafels allemaal kent.’ Moeder glimlacht dapper. ‘Weet je wel hoe belangrijk dat is? Je kunt nu alles wat je geleerd hebt gebruiken.’

Janna fronst haar wenkbrauwen. ‘Hoe dan?’

‘Als iets dertien cent kost, dan weet jij hoeveel je ervan kunt kopen als je vijftig cent hebt.’

Janna trekt haar neus op. ‘Drie?’ vraagt ze aarzelend.

‘Als jij het zegt, klopt het vast. Jij kent tenslotte de tafel van dertien bijna uit je hoofd.’

Moeder aait Janna over haar wang. ‘De oude buurvrouw kan wel wat hulp gebruiken. Je gaat daar maandagochtend heen. Ze betaalt je. En ’s middags help je mij. Dat is toch gezellig. Jij, ik en de kleintjes? En weet je wat? Aan het eind van de week mag jij optellen hoeveel je hebt verdiend voor ons. Goed?’

Janna glimlacht. Het is een mager lachje. Moeder weet het leuk te brengen, maar bij de buurvrouw hangt geen kaart van Nederland aan de muur, daar zijn geen boeken, geen krijtjes die over het bord schrapen. Er zijn geen sommen. Bij de buurvrouw stinkt het naar oude mensen.

En hier thuis is geen meester van wie ze taal leert. Hier zijn alleen potten en pannen die geschrobd moeten worden.

‘Vader is al bijna thuis.’ Janna pakt de ui weer op en snijdt hem in stukjes. Met haar bovenarmen probeert ze de tranen weg te vegen, maar die verrekte dingen blijven maar stromen.